

УДК 349.422

ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УНАСЛІДОК ВИЗНАННЯ ЇХ БАНКРУТАМИ. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ

М. Покальчук,
*аспірант Волинського національного університету
імені Лесі Українки*

У зв'язку з прагненням побудувати в Україні ринкову економіку обов'язковим є введення інституту банкрутства. Інститут банкрутства забезпечує звільнення ринкової економіки від неефективних суб'єктів господарювання, зокрема, сільськогосподарських підприємств, які функціонують на засадах самофінансування (з метою отримання прибутку) та несуть самостійну відповідальність на засадах відповідальності за власними зобов'язаннями.

Процедура банкрутства є дуже складною, тому в чинному законодавстві передбачені особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, зумовлені специфікою їхнього правового становища.

Незважаючи на актуальність цієї проблеми в юридичній науці вона залишається недостатньо дослідженою в аграрно-правовій літературі. Деякі питання процедури банкрутства висвітлювались у роботах українських вчених Б. Полякова, М. Тітова, В. Джуня, О. Бірюкова, а також російських науковців В. Вітрянського та Л. Калініної та у підручниках з аграрного права.

Законодавчу базу становить Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції від 30.06.1999 року (далі — Закон), а також Земельний кодекс України, За-

кони України: «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про господарські товариства», «Про оренду землі» та інші нормативно правові акти.

На думку В. Джуня, запровадження процесуальних особливостей банкрутства щодо певних категорій боржників є реалізацією принципу плюралізму, котрий надає можливість застосовувати найбільш оптимальний варіант розв'язання проблеми заборгованості конкретної категорії боржників [3, с. 104].

Для дослідження зазначеної проблеми, потрібно визначитись з поняттями банкрутства, його принципами, підставами й умовами проведення.

Стаття 1 Закону визначає банкрутство як визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Окрема увага у ст. 44 Закону приділяється особливостям банкрутства сільськогосподарських підприємств.

Як зазначає Б. Поляков, банкрутство боржників є невід'ємною частиною майнового обігу. В результаті банкрутства юридичних осіб відбувається перерозподіл власності, майно переходить з одних рук в інші. Банкрутство — це не зло, як вважає

більшість пересічних громадян. Саме процедура банкрутства відіграє важливу роль в економіці України. За допомогою такої процедури відбувається лікування «фінансово хворих» суб'єктів господарювання або їх ліквідація [9, 10].

Ю. Падошик зазначає, що під *банкрутством* мають на увазі неспроможність юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності у встановлений строк задовольнити вимоги кредиторів, зокрема й повернути кредит банку та забезпечити обов'язкові платежі до бюджету [7, с. 15].

Згідно з ч. 2 ст. 209 Господарського кодексу України, *банкрутством вважається* нездатність боржника відновити свою платоспроможність й задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури.

Поняття неплатоспроможності не є тотожним поняттю банкрутства, оскільки це становище суб'єкта в хронології подій є першим, і не завжди призводить до останнього. Найпростішим визначенням неплатоспроможності є завжди припущення того, що в боржника недостатньо майна для задоволення вимог кредиторів [8, 47].

Законодавець в ст. 1 Закону дає визначення неплатоспроможності як неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, зокрема й по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

З економічного погляду банкрутство є неспроможністю продовжен-

ня суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості. Суб'єкт підприємництва має стільки боргів перед кредиторами, а також зобов'язань перед бюджетом, що коли їхні вимоги будуть пред'явлені у визначені для цього строки, то майна суб'єкта — активів у ліквідній формі — не вистачить для їх задоволення.

Юридичний аспект банкрутства полягає, насамперед, у тому, що в суб'єкта є кредитори, тобто особи, які мають підтверджені документами майнові вимоги до нього як до боржника. Це майнові правовідносини банкрутства, здійснення яких у встановленому законом порядку може призвести до ліквідації суб'єкта підприємництва.

Таким чином, у відносинах банкрутства обов'язковою є наявність двох сторін — кредитора та боржника.

Кредитором є юридична чи фізична особа, у якої є вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, чи щодо виплати заробітної плати. До кредиторів Закон відносить органи державної податкової служби, а також інші органи, що здійснюють контроль за своєчасним справлянням податків і зборів. Закон не встановив яких-небудь обмежень щодо суб'єктів, які можуть мати цей статус. Ними можуть бути як будь-які українські, так і іноземні юридичні чи фізичні особи.

У Законі кредиторами називають практично усіх осіб, які мають грошові вимоги до боржника. Існують сім видів кредиторів: ініціюючі, вимушені, заставні, кредитори поточної заборгованості, привілейовані, реєстрові (конкурсні), кредитори погашеної заборгованості.

Ініціюючі — кредитори, за ініціативою яких порушується справа про банкрутство.

Вимушені — це кредитори, що звертаються в суд після публікації

в офіційному друкованому виданні оголошення про порушення справи про банкрутство або про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Заставні — це кредитори, чиї вимоги цілком забезпечені заставою.

Кредитори поточної заборгованості — це кредитори, чиї вимоги виникли у процедурі розпорядження майном і санації.

Привілейовані — це кредитори, чиї вимоги не потребують визнання судом і погашаються протягом усієї процедури банкрутства.

Реєстрові — це кредитори, чиї вимоги внесені до реєстру та визнані судом.

Кредитори погашеної заборгованості — це такі кредитори, чиї вимоги погашені в силу строку, встановленого спеціальними нормами Закону.

Боржник — це ключова фігура в процедурі банкрутства. Від її правосуб'єктності, вважає Б. Поляков, значною мірою залежить весь механізм фінансового оздоровлення [6, 22].

Згідно із Законом, боржником є суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, зокрема зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування й інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом 3 місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Не можна не погодитися з Т. Коваленко, що зазначає, що боржником має бути лише юридична особа — створена та зареєстрована у встановленому законом порядку [6, 37]. Тобто дія Закону не поширюється на фізичних осіб-підприємців, які здійснюють підприємницьку діяльність у сільському господарстві без створення

юридичної особи, особисті селянські господарства, підсобні сільські господарства промислових підприємств, які є їхніми структурними підрозділами.

Обов'язковими елементами відносин відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом також є об'єкт й зміст.

Об'єктом є грошове зобов'язання, що має цивільно-правову природу.

Змістом вищезазначених відносин є відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності та задоволення вимог кредиторів.

Визнання суб'єкта підприємництва банкрутом має відповідати певним принципам, щоб не порушити прав ані кредитора, ані боржника.

Досить змістовну роботу з дослідження принципів провів Б. Поляков [9, 7]. Він виділяє такі принципи:

- пріоритет Закону перед іншими нормативними актами;
- збереження суб'єкта господарювання при можливості відновлення його платоспроможності;
- ліквідація майна боржника при неможливості збереження підприємства з метою справедливого і організованого задоволення вимог кредиторів;
- державне регулювання процедури банкрутства.

Оскільки, йдеться про сільськогосподарські підприємства, а вони відносяться до кола юридичних осіб, що потребують спеціальних правил банкрутства [11, 333], тому, особливостями процедури банкрутства сільгосп-підприємств є перераховані у ст. 44 Закону правила проведення санації боржника, порядок розпорядження майном після процедури банкрутства, а також порядок розпорядження земельною ділянкою боржника.

У науковій літературі зазначається наявність принаймні двох особливостей регулювання банкрутства сільськогосподарських підприємств, зу-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

мовлених використанням земельних ділянок у процесі сільськогосподарського виробництва та сезонним характером їхньої діяльності, а саме:

- особлива процедура продажу нерухомого майна сільськогосподарського підприємства-банкрута, та
- збільшення строку санації цих підприємств [5, 69].

Законодавець у ч. 2 ст. 44 Закону розширив коло суб'єктів, додавши до сільгоспідприємств рибні господарства, риболовецькі колгоспи, виручка яких від реалізації вирощеної (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції й вилонених водних біологічних ресурсів складає не менше 50 % загальної суми виручки.

Провадження у справі про банкрутство може бути припинено з таких підстав:

- боржник не внесений до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України або до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності;
- подано заяву про визнання банкрутом ліквідованої чи реорганізованої (крім реорганізації у формі перетворення) юридичної особи;
- у провадженні господарського суду є справа про банкрутство того ж боржника;
- у встановленому порядку затверджено звіт керуючого санацією;
- затверджено мирову угоду;
- у затвердженому порядку затверджено звіт ліквідатора;
- боржник виконав усі зобов'язання перед кредиторами;
- кредитори не висунули вимог до боржника після порушення провадження у справі про банкрутство за заявою боржника.

У процесі провадження справ про банкрутство до боржника можуть застосовуватись такі судові процедури:

- розпорядження майном боржника;

- мирова угода;
- санація;
- ліквідаційна процедура.

Розпорядження майном боржника — це обов'язкова процедура, що застосовується до боржника після порушення провадження. Її сутність полягає в нагляді та контролі за розпорядженням майном боржника. Ціль зазначеної процедури — збереження й ефективне використання майнових активів сільськогосподарського підприємства.

Мирова угода — це домовленість або компроміс між боржником й кредитором, яка оформляється як письмова угода. У результаті мирової угоди сторони можуть відстрочити та (або) розстрочити виплату боргу, чи взагалі простити (списати) його. Та закон робить виняток у ч. 1 ст. 36, вказуючи, що прощенью не підлягають заборгованості зі сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкових зборів. Досить обґрунтованим, на нашу думку, є те, що законодавець передбачає можливість відновлення провадження у справі в разі невиконання або неналежного виконання боржником умов мирової угоди.

Санацією боржника визначають систему заходів, що здійснюються під час провадження справи про банкрутство та спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника й задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів.

Термін «санація» походить від латинського «*sanare*» й перекладається як оздоровлення чи лікування. У Фінансовому словнику санацію трактують як оздоровлення фінансового стану підприємства через здійснення системи заходів для запобігання його банкрутству чи підвищення конкурентоспроможності. Зазвичай санацію

здійснюють через структурну перебудову виробництва, зокрема через зміну номенклатури продукції, подібнення підприємства, зміну ринків збуту, злиття підприємства, що перебуває на грані банкрутства, з більш потужними, випуск нових акцій та облігацій для мобілізації капіталу, інші заходи.

Інститут санації є предметом дослідження не лише вітчизняних учених у галузі права та економіки. Іноземні економісти, спеціалісти з питань виведення підприємств з фінансової кризи дотримуються думки, що санація як економічна категорія виражає комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, організаційно-правового, виробничо-технічного, соціального характеру, що спрямовані на подолання фінансової кризи на підприємстві та відновлення чи досягнення його прибутковості й конкурентоспроможності в довгостроковому періоді. В Україні внаслідок недосконалого законодавства, відсутності необхідного техніко-методичного забезпечення процесів санації, дефіциту кваліфікованих спеціалістів велика кількість потенційно життєздатних підприємств стають потенційними банкрутами. Тож особливе місце в процесі санації підприємств належить організаційним і техніко-економічним заходам поряд із заходами фінансово-економічного характеру. Метою фінансової санації є покриття поточних збитків і ліквідація причин їх виникнення, відновлення або збереження ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, покращення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, для проведення заходів виробничо-технічного й організаційного характеру.

Цілісний погляд на етапи розробки санаційної концепції певного підпри-

ємства становить так звану «класичну модель санації», що широко використовується як основа для розробки механізму фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання у країнах з розвинутою ринковою економікою. Відповідно до класичної моделі санації, процес фінансового оздоровлення підприємств починається з виявлення й аналізу причин і факторів фінансової кризи. На основі даних носіїв інформації (первісні бухгалтерські документи, рішення зборів акціонерів, фінансові плани тощо) визначаються зовнішні та внутрішні фактори кризи, а також фінансового стану фірми, глибина кризи.

У межах санаційного аудиту здійснюється поглиблене вивчення фінансового стану на основі розрахунку певних коефіцієнтів. Основними з них є показники платоспроможності, ліквідності, прибутковості тощо. Після отримання необхідних даних щодо фінансового стану підприємства та причини фінансової кризи доходять висновку про доцільність або недоцільність санації певного суб'єкта господарювання.

Розробку та забезпечення виконання схваленого комітетом кредиторів і затвердженого господарським судом плану санації здійснює керуючий санацією.

Оскільки діяльність сільськогосподарських підприємств характеризується сезонністю виробництва, а також зазнає ризиків, пов'язаних із кліматичними й антропогенними умовами, то можливість застосування до нього процедури санації є повністю обґрунтованою. Більше того, сільськогосподарська діяльність, це, мабуть, один з небагатьох видів діяльності, де людський фактор не є вирішальним.

Ліквідаційна процедура розпочинається з моменту прийняття господарським судом постанови про ви-

знання боржника банкрутом. Її суть полягає в тому, що визнана судом заборгованість ліквідується через продаж майна банкрута та проведення розрахунків за його боргами. Максимально допустима тривалість цієї процедури — 18 місяців. Контролює її здійснення ліквідатор.

Отже, проаналізувавши правові особливості процедури банкрутства сільськогосподарського підприємства, можна дійти висновку, що значення цього інституту досить суттєве. Тож, недостатнє нормативне забезпечення та низький рівень обізнаності

юристів у цьому питанні призводять до того, що в економіці країни функціонують нерентабельні сільгоспвиробники, а перспективні припиняють існування. ♦

Список використаних джерел

1. Вінник О.М. *Господарське право: навчальний посібник [для студ. вищих навч. закл.]* / [О.М.Вінник]. — [2-ге вид., змін. та доп.]. — К.: Правова єдність, 2009. — 766 с.
2. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР).* — 2003. — № 18, № 19–20, № 21–22. — Ст.144
3. Джунь В.В. *Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія* / В.В.Джунь. — Л.: Інститут технологій бізнесу і права, 2000. — С. 104.
4. *Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.1999 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР).* — 1992. — № 31. — Ст. 440
5. Коваленко Т. *Особливості правового регулювання відновлення платоспроможності та банкрутства сільськогосподарських підприємств* / Т. Коваленко. // *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* — Вип. 70–71. — К.: Київський ун-т, 2006. — С. 68–73.
6. Коваленко Т.О. *Правове регулювання банкрутства сільськогосподарських підприємств* / Т.О.Коваленко // *Законодавство України: науково-практичні коментарі.* — 2005. — № 5. — с. 36–45.
7. Падошик Ю. *Банкрутство: проблемні питання та альтернативна процедура* / Ю.Падошик // *Економіка, Фінанси, Право.* — 1998 — № 9. — С. 15–18.
8. Поляков Б. *Понятіе неплатежеспособности и банкротства* / Б.Поляков // *Підприємництво, господарство і право.* — 2002. — № 4. — с. 47–51.
9. Поляков Б. *Принципи інституту банкрутства* / Б.Поляков // *Підприємництво, господарство і право.* — 2002. — № 1. — с. 6–10.
10. Поляков Б. *Правове становище кредиторів у процедурі банкрутства* / Б.Поляков // *Право України.* — 2001. — № 7. — с.39–43.
11. Стефанів Т. В. *Коло юридичних осіб, що потребують спеціальних правил банкрутства* / Т.В.Стефанів // *Держава і право. Юридичні і політичні*

- науки. — Вип. 45. — К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2009. — С. 333–338.
12. Суб'єкти господарського права : монографія / В.С. Щербина. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 264 с.
13. Уркевич В. Ю. Про особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств / В. Ю. Уркевич // Юридична наука очима молодих учених : тези доп. та наук. повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів, 16–17 травня 2008 року з нагоди 2 Всеукр. фестивалю науки. — Х. : Кроссруд, 2008 — С. 208–211.
14. Цивільний кодекс України. ВРУ Кодекс від 16.01.2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № № 40–44. — Ст. 356
15. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. — 2-е вид., перероб. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 592 с.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ГАРРІ ПОТТЕР — НЕ ПЛАГІАТ

Нью-йоркський суд відмовив спадкоємцям британського письменника Едріана Джейкобса в задоволенні позову про плагіат до видавництва *Scholastic*, яке випускає на території США романи Дж. Роулінг про пригоди чарівника Гаррі Поттера.

У 2010 році спадкоємці Е. Джейкобса звернулися до американського суду з позовом про плагіат. У позові стверджувалося, що Дж. Роулінг використовувала сюжетні лінії з його книги в своєму романі «Гаррі Поттер і Кубок вогню».

На думку позивачів, у «Кубку вогню», виданому в 2000 році, використовуються «значні запозичення» із сюжетних ліній роману Е. Джейкобса «Пригоди чарівника Віллі», що був написаний у 1987 році.

Як повідомляє *Agence France-Presse*, суддя Ш. Шейндлін заявила на слуханні, що Дж. Роулінг не копіювала ідеї та образи, які були створені Е. Джейкобсом, і не використовувала їх у своїх книгах.

«Цілком очевидно, що роботи Джейкобса і Роулінг абсолютно різні як за своїм змістом, так і за стилем викладу, і в кінцевому рахунку повинні викликати у читачів різні емоції», — йдеться в постанові суду.

Представники *Scholastic* висловили задоволення рішенням суду та назвали позов спадкоємців Е. Джейкобса до видавництва необґрунтованим, а його зміст — абсурдним.

Водночас, як відреагували на рішення позивачі, не уточнюється.

За матеріалами сайту:

<http://korrespondent.net/showbiz/1159961-nyu-jorkskij-sud-ne-priznal-plagiatom-knigi-o-garri-pottere>